

ТЕМА 4. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ГОТІВКОВОГО ВАЛЮТНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

- 4.1. Правові засади обігу готівкової іноземної валюти
- 4.2. Правове регулювання валютно-обмінних операцій
- 4.3. Порядок переміщення валюти через митний кордон України.
- 4.4. Методи тестування, тренінгу та проведення ділових ігор.

4.1. Правові засади обігу готівкової іноземної валюти

Готівкова іноземна валюта – це іноземні грошові знаки у вигляді банкнот і монет, що перебувають в обігу та є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави. Чинні правила використання готівкової іноземної валюти на території України, затверджені Постановою Правління Національного банку України від 30 травня 2007 року № 200, передбачають можливість:

1. Використання готівкової іноземної валюти з поточних рахунків:

- резидентами - юридичними особами та фізичними особами - підприємцями та іноземними представництвами для забезпечення витрат на відрядження працівників за кордон;
- юридичними особами - резидентами та іноземними представництвами для забезпечення експлуатаційних витрат, пов'язаних з обслуговуванням транспортних засобів за кордоном;
- морськими агентами з метою виконання зобов'язань перед нерезидентами;
- інші випадки.

2. Використання готівкової іноземної валюти на території України як засобу платежу або як застави.

3. Використання готівкової іноземної валюти як засобу платежу резидентами - суб'єктами підприємницької діяльності під час їх перебування за кордоном.¹

Розглянемо порядок та умови використання готівкової іноземної валюти за означеними напрямками.

Резиденти-юридичні особи і фізичні особи-підприємці (далі – юридичні особи-резиденти) та іноземні представництва мають право використовувати з поточних рахунків готівкову іноземну валюту для

¹ Правила використання готівкової іноземної валюти на території України:

Постанова Правління НБУ від 30.05.2007 № 200 // Офіційний вісник України. – 2007. – № 46. – Ст. 1894.

забезпечення витрат на відрядження працівників за кордон, а також на представницькі витрати (організацію офіційних заходів за кордоном).

Витрати на відрядження працівників за кордон включають оплату дозволів на в'їзд (віз), добових, витрат, пов'язаних з найманням житлового приміщення, транспортних та інших витрат за кордоном.

Видача готівкової іноземної валюти з поточного рахунку юридичної особи-резидента або іноземного представництва здійснюється уповноваженим банком на підставі заяви на видачу готівки, доручення повноважному представнику на отримання іноземної валюти в касі уповноваженого банку та листа-розрахунку, який містить такі дані:

- прізвище, ім'я та по батькові (за наявності) осіб, які виїжджають за кордон;
- розрахунок витрат.

Юридичні особи - резиденти та іноземні представництва мають право використовувати з поточного рахунку іноземну валюту для придбання дорожніх чеків на суму, що відповідає витратам на відрядження і представницьким витратам, на підставі заяви на видачу дорожніх чеків, оформленої у довільній формі, і вищезазначених документів.

Одному працівнику (резиденту чи нерезиденту) може бути видано іноземну валюту готівкою та/або дорожні чеки на загальну суму, що не перевищує норм вивезення іноземної валюти (дорожніх чеків), установлених нормативно-правовими актами Національного банку, що регулюють переміщення іноземної валюти (дорожніх чеків) через митний кордон України (далі – нормативно-правові акти про переміщення валюти).

Під час видачі з каси готівкової іноземної валюти та/або дорожніх чеків уповноважений банк видає юридичній особі-резиденту або іноземному представництву довідки на вивезення відповідно до вимог нормативно-правових актів про переміщення валюти.

Відшкодування працівнику-резиденту, який перебував у відрядженні за кордоном, витрат власних коштів в іноземній валюті здійснюється відповідно до законодавства України у валюті України за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком на день виплати

зазначених коштів, а працівнику-нерезиденту, на його бажання, – як в іноземній валюті, так і у валюті України.

Юридичні особи - резиденти та іноземні представництва, що мають власні транспортні засоби (орендують, фрахтують), мають право використовувати готівкову іноземну валюту з поточних рахунків для забезпечення експлуатаційних витрат, пов'язаних з обслуговуванням транспортних засобів за кордоном.

Уповноважений банк здійснює видачу готівкової іноземної валюти з поточного рахунку юридичної особи-резидента або іноземного представництва на підставі заяви на видачу готівки, доручення повноважному представнику на отримання іноземної валюти в касі уповноваженого банку та листа-розрахунку, який містить такі дані:

- мету виїзду;
- прізвище, ім'я та по батькові (за наявності) особи, яка вивозить готівкову іноземну валюту для забезпечення експлуатаційних витрат;
- розрахунок експлуатаційних витрат, пов'язаних з обслуговуванням транспортних засобів за кордоном.

Уповноважений банк під час видачі з каси готівкової іноземної валюти надає юридичній особі - резиденту або іноземному представництву довідки на вивезення відповідно до вимог нормативно-правових актів про переміщення валюти.

Морські агенти мають право використовувати готівкову іноземну валюту з поточних рахунків для видачі готівкової іноземної валюти та/або дорожніх чеків капітану судна, що належить (зафрахтоване) судновласнику-нерезиденту, для оплати експлуатаційних витрат, пов'язаних з обслуговуванням судна, оплати праці членів екіпажу, оплати витрат, пов'язаних з репатріацією моряків із судна, що перебуває в порту України, тощо.

Уповноважений банк здійснює видачу морському агенту з поточного рахунку готівкової іноземної валюти та/або дорожніх чеків у разі надходження на його поточний рахунок в іноземній валюті авансового платежу від нерезидента (судновласника або іншого довірителя) для виконання ним агентських послуг та на підставі заяви на видачу готівки (заяви на купівлю

дорожніх чеків у довільній формі), доручення повноваженому представнику на отримання іноземної валюти (дорожніх чеків) у касі уповноваженого банку та листа-розрахунку, який має містити такі дані:

- мету зняття готівкової іноземної валюти та її суму;
- назву судна судновласника-нерезидента;
- прізвище та ім'я капітана судна судновласника-нерезидента.

Уповноважений банк видає морському агенту в межах сум, визначених судновласником, довідки на вивезення відповідно до вимог нормативно-правових актів про переміщення валюти:

- капітану судна судновласника-нерезидента;
- членам екіпажу в разі їх репатріації із судна.

Уповноважений банк може зараховувати готівкову іноземну валюту на поточний рахунок в іноземній валюті морського агента (через розподільчий рахунок) у разі її отримання як оплати агентських послуг до каси морського агента (підтверджується прибутковими касовими ордерами та копією митної декларації). Копія митної декларації з відміткою морського агента про суму прийнятої в касу готівкової іноземної валюти залишається в уповноваженому банку.

Іншими випадками використання готівкової іноземної валюти з поточних рахунків є такі:

- 1) Юридичні особи - резиденти та іноземні представництва можуть використовувати готівкову іноземну валюту з поточних рахунків для **оплати праці, виплати премій і призів** працівникам-нерезидентам, які працюють в Україні за контрактом.

Працівник-нерезидент здійснює вивезення з України готівкової іноземної валюти з дотриманням вимог нормативно-правових актів про переміщення валюти або може перерахувати зазначені кошти за межі України в порядку, установленому нормативно-правовими актами Національного банку, що регулюють здійснення переказів іноземної валюти за дорученням та на користь фізичних осіб.

- 2) Представництво **Бюро міжнародної організації з міграції** може використовувати готівкову іноземну валюту з поточного рахунку для здійснення своєї статутної діяльності, у тому числі для покриття витрат,

пов'язаних із забезпеченням виїзду мігрантів на батьківщину, на підставі заяви на видачу готівки, доручення повноважному представнику на отримання іноземної валюти в касі уповноваженого банку та листа-розрахунку.

За словами міністра труда і соціальної політики України на сьогоднішній день за кордоном працюють 3,5 мільйонів українців, з яких не більше 2% працевлаштовуються легально.¹

- 3) **Адвокатські компанії** та інші юридичні особи - резиденти (посередники) можуть використовувати готівкову іноземну валюту з поточного рахунку для **виплат фізичним особам коштів**, які отримані з-за кордону за дорученням цих фізичних осіб за справами, що перебувають у провадженні цих посередників згідно з їх статутною діяльністю і відповідного документа, який підтверджує право на зайняття відповідною діяльністю, на підставі заяви на видачу готівки, доручення повноважному представнику на отримання іноземної валюти в касі уповноваженого банку та листа-розрахунку й підтвердних документів, у яких обов'язково мають бути зазначені повна назва платника, повна назва бенефіціара, валюта та сума платежу.
- 4) Юридичні особи - резиденти, які мають на це відповідні повноваження згідно із законодавством України, можуть використовувати готівкову іноземну валюту з поточного рахунку за рахунок коштів, отриманих із-за кордону, для виплат фізичним особам - резидентам **за передані права інтелектуальної власності за кордоном** на підставі заяви на видачу готівки, доручення повноважному представнику на отримання іноземної валюти в касі уповноваженого банку та листа-розрахунку й підтвердних документів, у яких обов'язково мають бути зазначені повна назва платника, повна назва бенефіціара, валюта та сума платежу.
- 5) Іноземні представництва, через які не здійснюється частково або повністю господарська діяльність, можуть використовувати готівкову іноземну валюту з поточного рахунку для виплат фізичним особам-резидентам, які уклали контракт (договір) з юридичною особою - нерезидентом про їх працевлаштування за межами України, для **оплати витрат, пов'язаних з проїздом по території іноземної держави**, на підставі заяви на видачу готівки,

---

¹ События // Жизнь. – 2008. – № 39. – С. 2.

доручення повноважному представнику на отримання іноземної валюти в касі уповноваженого банку та листа-розрахунку.

Слід зазначити, що готівкова іноземна валюта, отримана юридичними особами - резидентами та іноземними представництвами з власних поточних рахунків в іноземній валюті, відкритих в уповноважених банках, повинна використовуватися виключно на цілі, на які вона отримана. Уповноважений банк залишає в касових документах документи, на підставі яких здійснюється видача з поточного рахунку готівкової іноземної валюти, що забезпечує можливість контролю за її використанням.

Фізичні особи - нерезиденти, а також повноважні представники юридичних осіб - нерезидентів - суб'єктів підприємницької діяльності можуть

використовувати на територіях митниць готівкову іноземну валюту як засіб платежу в разі:

а) сплати мита, інших податків і зборів (обов'язкових платежів), митних зборів та фінансових санкцій відповідно до митного законодавства України;

б) сплати дорожніх зборів і оформлення перевезень негабаритних, великовагових і небезпечних вантажів;

в) сплати платежів за охорону та супроводження підакцизних і транзитних товарів митними органами;

г) сплати консульських зборів для відкриття віз на в'їзд в Україну;

ґ) оплати послуг, наданих прикордонними санітарно-карантинними, ветеринарними, фітосанітарними та іншими службами контролю;

д) оплати послуг з обов'язкового медичного страхування та обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності власників наземних транспортних засобів;

е) оплати товарів і послуг у зоні, що звільнена від сплати мита та податків (магазини безмитної торгівлі¹).

Фізичні особи - резиденти можуть використовувати на території України готівкову іноземну валюту як засіб платежу у випадках:

---

¹ Порядок відкриття і ліквідації магазинів безмитної торгівлі та Правила продажу товарів магазинами безмитної торгівлі: Постанова Кабінету Міністрів України від 17.07.2003 № 1089 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 30. – Ст. 1533.а) сплати мита, інших податків і зборів (обов'язкових платежів), митних зборів та фінансових санкцій відповідно до митного законодавства України;

б) сплати платежів за охорону та супроводження підакцизних і транзитних товарів митними органами;

в) оплати товарів і послуг у зоні, що звільнена від сплати мита та податків (магазини безмитної торгівлі).

Фізичні особи, а також юридичні особи - резиденти та іноземні представництва можуть використовувати на території України готівкову іноземну валюту як засіб платежу в разі оплати дипломатичним представництвам, консульським установам іноземних держав дозволів на в'їзд (віз) до цих країн фізичним особам, які виїжджають у приватних справах та в службові відрядження.

Повноважні представники юридичних осіб - нерезидентів - суб'єктів підприємницької діяльності можуть використовувати на територіях портів та аеропортів в Україні готівкову іноземну валюту як засіб платежу в разі розрахунків за пально-мастильні матеріали, продукти харчування, медикаменти й послуги з обслуговування транспортних засобів (літаків, суден, поромів), їх пасажирів і членів екіпажу, якщо іноземні транспортні засоби здійснюють разові (нерегулярні) рейси чи ці транспортні засоби здійснили через метеорологічні або технічні умови непередбачену посадку в аеропорту чи зайшли в порт на території України.

Підставою для зарахування готівкової іноземної валюти на поточний рахунок резидента - суб'єкта підприємницької діяльності (через розподільчий рахунок) є копії рахунку (рахунку-фактури) та митної декларації, що оформлена під час перетинання транспортним засобом митного кордону України, або сліпу, квитанції платіжного

термінала, якщо готівкова іноземна валюта була отримана за допомогою корпоративної платіжної картки через касу уповноваженого банку. Копія митної декларації (або сліпу, квитанції платіжного термінала) з відміткою резидента - суб'єкта підприємницької діяльності про суму здійсненої оплати товарів в іноземній валюті залишається в уповноваженому банку.

Використання готівкової іноземної валюти на території України як застави дозволяється за умови отримання індивідуальної ліцензії, яка надається виключно на підставі окремої постанови Правління Національного банку України.

Резиденти - суб'єкти підприємницької діяльності можуть використовувати готівкову іноземну валюту як засіб платежу під час здійснення торгівлі та надання послуг за межами України:

а) на транспортних засобах, що їм належать (орендовані, зафрахтовані або ті, що формуються в Україні), у разі здійснення міжнародних пасажирських перевезень;

б) на міжнародних виставках (ярмарках), що проходять за кордоном, у разі реалізації товарів. Резидент - суб'єкт підприємницької діяльності здійснює ввезення в Україну готівкової іноземної валюти через повноважного представника в сумі, що не перевищує норми ввезення іноземної валюти, установлені нормативно-правовими актами про переміщення валюти.

Готівкова іноземна валюта, що ввозиться в Україну на транспортних засобах через повноважних представників та/або яку одержано за продані товари, підлягає обов'язковому декларуванню на митниці і надалі зарахуванню на поточний рахунок в іноземній валюті резидента - суб'єкта підприємницької діяльності (через розподільчий рахунок).

Уповноважений банк зараховує готівкову іноземну валюту на поточний рахунок в іноземній валюті резидента - суб'єкта підприємницької діяльності (через розподільчий рахунок) на підставі:

- оригіналу митної декларації;
- документів, які підтверджують участь резидента-суб'єкта підприємницької діяльності в міжнародних виставках (ярмарках), що проходили за кордоном, у разі зарахування коштів, які отримані за реалізований товар.

У митній декларації робиться відмітка уповноваженого банку про суму та дату зарахування готівкової іноземної валюти. Копія митної декларації із зазначеною відміткою залишається в уповноваженому банку.

Уповноважений банк може **зараховувати готівкову іноземну валюту** на поточний рахунок в іноземній валюті юридичної особи-резидента (через розподільчий рахунок) у разі:

а) її отримання як благодійної допомоги від нерезидента (підтверджується прибутковими касовими ордерами, актами про оприбуткування до каси коштів у разі внесення коштів юридичною особою- резидентом на власний рахунок);

б) сплати фізичними особами (резидентами та нерезидентами) державного мита згідно із законодавством України та сплати фізичними особами - нерезидентами зборів за дії, що пов'язані з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності. Фізичні особи-нерезиденти подають до уповноваженого банку митну декларацію або довідку банку про зняття коштів з рахунку (у тому числі з карткового рахунку) через уповноважений банк України. Копія митної декларації з відміткою банку про суму

прийнятої готівкової іноземної валюти або довідка банку про зняття нерезидентом коштів з рахунку залишається в уповноваженому банку.

Уповноважений банк може зараховувати готівкову іноземну валюту на поточний рахунок в іноземній валюті дипломатичного представництва, консульської установи іноземної держави в разі її отримання як оплати дозволів на в'їзд (віз) до країни, яку представляє в Україні відповідна установа.

Уповноважений банк може зараховувати готівкову іноземну валюту на поточний рахунок в іноземній валюті іноземного представництва, через яке не здійснюється частково або повністю господарська діяльність, у сумі невикористаного залишку готівкової іноземної валюти, що була раніше видана фізичним особам - резидентам, які уклали договір з юридичною особою - нерезидентом про їх працевлаштування за межами України, для оплати витрат, пов'язаних з їх проїздом по території іноземної держави.

Невикористаний залишок готівкової іноземної валюти, що була отримана юридичною особою - резидентом або іноземним представництвом з поточного рахунку в іноземній валюті для забезпечення витрат на відрядження працівників за кордон та/або на експлуатаційні витрати, пов'язані з обслуговуванням транспортних засобів за кордоном, підлягає зарахуванню безпосередньо на поточний рахунок в іноземній валюті юридичної особи- резидента або іноземного представництва в уповноваженому банку України протягом п'яти банківських днів з часу його оприбуткування до каси юридичної особи - резидента або іноземного представництва.

Нерезидент - суб'єкт підприємницької діяльності згідно з умовами експортного договору резидента - суб'єкта підприємницької діяльності в рахунок розрахунків за цим договором може виплачувати фізичній особі - резиденту, яка перебуває у відрядженні за кордоном з метою виконання зобов'язань за цим договором, кошти в готівковій іноземній валюті на експлуатаційні витрати, пов'язані з обслуговуванням транспортного засобу, який належить резиденту - стороні договору (орендується, фрахтується ним) і використовується за кордоном з метою виконання зобов'язань останнього за цим договором.

Невикористаний залишок зазначених коштів підлягає обов'язковому декларуванню на митниці під час в'їзду в Україну фізичною особою - резидентом, яка перебувала у відрядженні за кордоном. Надалі ввезена готівкова іноземна валюта підлягає оприбуткуванню до каси резидента - суб'єкта підприємницької діяльності протягом трьох днів і зарахуванню на поточний рахунок в іноземній валюті резидента - суб'єкта підприємницької діяльності (через розподільчий рахунок) протягом п'яти банківських днів (з часу його оприбуткування до каси).

Уповноважений банк зараховує зазначений невикористаний залишок коштів в іноземній валюті на поточний рахунок в іноземній валюті резидента - суб'єкта підприємницької діяльності (через розподільчий рахунок) на підставі:

- експортного договору резидента - суб'єкта підприємницької діяльності, у якому передбачено повну або часткову оплату за кордоном нерезидентом - суб'єктом підприємницької діяльності готівковою іноземною валютою експлуатаційних витрат, пов'язаних з обслуговуванням транспортного засобу резидента;
- копій документів, які підтверджують отримання від нерезидента - суб'єкта підприємницької діяльності готівкової іноземної валюти на експлуатаційні витрати, пов'язані з обслуговуванням транспортного засобу;

- копій документів, які підтверджують використання готівкової іноземної валюти на експлуатаційні витрати, пов'язані з обслуговуванням транспортного засобу резидента;
- оригіналу митної декларації. У митній декларації робиться відмітка уповноваженого банку про суму та дату зарахування готівкової іноземної валюти. Копія митної декларації із зазначеною відміткою залишається в уповноваженому банку.

Уповноважений банк може приймати від повноваженого представника нерезидента - суб'єкта підприємницької діяльності в касу (для подальшого зарахування на поточний рахунок в іноземній валюті резидента - суб'єкта підприємницької діяльності (через розподільчий рахунок)) готівкову вільно конвертовану іноземну валюту в сумі, що не перевищує 10 000 доларів США, або еквівалент цієї суми в іншій вільно конвертованій іноземній валюті за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком на день здійснення операції, за наявності таких документів:

а) експортного договору резидента - суб'єкта підприємницької діяльності, у якому передбачено повну або часткову оплату нерезидентом - суб'єктом підприємницької діяльності продукції, виконаних робіт, отриманих послуг у готівковій вільно конвертованій іноземній валюті. Загальна сума, що прийнята за одним договором, не може перевищувати 10 000 доларів США, або еквівалент цієї суми в іншій вільно конвертованій іноземній валюті за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком на день здійснення операції, або договору, у якому передбачено повну або часткову оплату нерезидентом в готівковій вільно конвертованій іноземній валюті за фрахтування судна, що належить судновласнику-резиденту. Сума разової оплати за фрахтування судна в разі його заходження в порт України, де розташований уповноважений банк, у якому відкрито поточний рахунок в іноземній валюті судновласника-резидента, не може перевищувати 10 000 доларів США, або еквівалент цієї суми в іншій вільно конвертованій іноземній валюті за офіційним курсом гривні до іноземних валют, установленим Національним банком на день зарахування коштів. Копія договору залишається в уповноваженому банку;

б) оригіналу митної декларації або довідки про зняття повноважним представником нерезидента - суб'єкта підприємницької діяльності готівкової іноземної валюти з картрахунку нерезидента - суб'єкта підприємницької діяльності за допомогою корпоративної платіжної картки через уповноважений банк (фінансову установу, яка одержала генеральну ліцензію Національного банку на здійснення валютних операцій). У митній декларації робиться відмітка

уповноваженого банку про суму та дату зарахування готівкової іноземної валюти на поточний рахунок в іноземній валюті (через розподільчий рахунок), відкритий цим банком резиденту - суб'єкту підприємницької діяльності. Копія митної декларації із зазначеною відміткою або довідка про виплату уповноваженим банком (фінансовою установою, яка одержала генеральну ліцензію Національного банку на здійснення валютних операцій) готівкової іноземної валюти з картрахунку нерезидента - суб'єкта підприємницької діяльності залишається в уповноваженому банку;

в) документа, що підтверджує повноваження, надані представнику нерезидента - суб'єкта підприємницької діяльності, на оплату договору готівковою вільно конвертованою іноземною валютою. Копія документа залишається в уповноваженому банку;

г) копії сторінок паспортного документа повноважного представника нерезидента - суб'єкта підприємницької діяльності (що містять фото, прізвище та ім'я, інформацію про дату видачі й орган, що його видав), які залишаються в уповноваженому банку.

Під час проведення нерезидентом розрахунків з резидентом, шляхом отримання з власного рахунку в іноземній валюті за допомогою корпоративної платіжної картки через банкомат уповноваженого банку коштів у гривнях уповноважений банк може зараховувати ці кошти на поточний рахунок резидента - суб'єкта підприємницької діяльності.

Підставою для зарахування готівкових гривень на поточний рахунок суб'єкта підприємницької діяльності є копії рахунку (рахунку-фактури) та чека банкомата про одержання гривень, які залишаються в уповноваженому банку.

Уповноважений банк отримує комісійну винагороду за проведеними операціями, згідно з власними тарифами виключно в гривнях.

Суб'єкти підприємницької діяльності, можуть проводити операції з готівковою іноземною валютою, віднесеною нормативно-правовим актом Національного банку, що встановлює класифікацію іноземних валют та банківських металів, до 2-ї і 3-ї груп, за наявності договору між суб'єктом підприємницької діяльності та уповноваженим банком, яким передбачено зарахування зазначеної іноземної валюти на поточний рахунок в іноземній валюті суб'єкта підприємницької діяльності (через розподільчий рахунок).

Перерахування вартості товарів (послуг) з однієї іноземної валюти в іншу здійснюється на підставі офіційного курсу гривні до іноземних валют, установленого Національним банком на день здійснення платежу або на час перетинання транспортним засобом митного кордону України.

Уповноважений банк установлює ліміт залишків іноземної валюти в касі суб'єктів підприємницької діяльності, яким дозволяється використовувати готівкову іноземну валюту як засіб платежу, якщо залишки іноземної валюти залишаються в неробочі часи доби в касі (до розрахунку ліміту каси не включаються кошти, які передбачені для виплати заробітної плати нерезидентам і на відрядження працівників за кордон). Понадлімітні залишки готівкової іноземної валюти підлягають повній інкасації до уповноваженого банку і зарахуванню на поточний рахунок в іноземній валюті суб'єкта підприємницької діяльності (через розподільчий рахунок). Якщо суб'єкти підприємницької діяльності працюють цілодобово, то закінченням робочого дня є початок операційного дня банку, у якому вони обслуговуються.

Якщо суб'єкти підприємницької діяльності працюють у вихідні та святкові дні, то вони можуть перевищувати встановлені ліміти залишку іноземної валюти в касі з обов'язковою інкасацією понадлімітних залишків до уповноваженого банку не пізніше наступного робочого дня банку.

Фінансові установи, які одержали генеральну ліцензію Національного банку на здійснення валютних операцій, і національний оператор поштового зв'язку самостійно визначають для власних кас порядок розрахунку ліміту каси з

урахуванням особливостей діяльності та режиму роботи, обсягів готівкових надходжень (видатків), строків здавання готівки тощо і на підставі зазначеного встановлюють розмір ліміту для власних кас.

4.2. Правове регулювання валютно-обмінних операцій

До валютно-обмінних операцій з іноземною валютою і дорожніми та іменними чеками належать:

- купівля у фізичних осіб-резидентів і нерезидентів готівкової іноземної валюти за готівкові гривні;
- продаж фізичним особам-резидентам готівкової іноземної валюти за готівкову гривню;
- зворотний обмін фізичним особам-нерезидентам невикористаних готівкових гривень на готівкову іноземну валюту;
- купівля-продаж дорожніх чеків за готівкову іноземну валюту, а також купівля-продаж дорожніх чеків за готівкові гривні;
- конвертація (обмін) готівкової іноземної валюти однієї іноземної держави на готівкову іноземну валюту іншої іноземної держави;
- прийняття на інкасо банкнот іноземних держав та іменних чеків.

За розрахунками Міністерства економіки України сальдо продажу-купівлі іноземної валюти у січні-травні 2008 року становило «мінус» 1164,7 млн. дол. США порівняно з «мінус» 776,8 млн. дол. США у січні-травні 2007 року (таблиця 4.2.1).

Таблиця 4.2.1

Обсяг операцій на готівковому валютному ринку України¹ (млн. дол. США)

Термін	Загальний обсяг купівлі та продажу іноземної валюти	Обсяг купленої валюти населення	Обсяг проданої валюти населенню	Сальдо продажу-купівлі населенням валюти (+) купівля, (-) продаж
Травень 2008 р.	5104,0	2467,9	2636,1	- 168,2
Квітень 2008 р.	5603,9	2736,9	2867,0	- 130,1
Січень-травень 2008 р.	28971,3	13903,3	15068,0	- 1164,7
Січень-травень 2007 р.	19029,8	9126,5	9903,3	- 776,8
2007 р.	61262,6	28489,4	32773,2	- 4283,8

2006 р.	37237,4	16823,4	20414	– 3590,6
2005 р.	25159,7	11911,7	13248	– 1336,3
2004 р.	18131	7842,4	10288,6	– 2446,2

¹ Офіційний сайт Міністерства економіки України. – http://www.me.gov.ua/control/publish/article/main?art_id=101168&cat_id=80967.

Отже, попит населення на іноземну валюту перевищує пропозицію, це пояснюється ціновою ситуацією в країні, а також зростанням попиту на кредити та депозити в іноземній валюті.

Валютно-обмінні операції здійснюються у **пунктах обміну** іноземної валюти банку (фінансової установи).

Закон України «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності» від 23 березня 1996 р. під пунктами обміну іноземної валюти розуміє:

- обмінні пункти уповноважених банків, що розташовані поза їх операційними залами;
- обмінні пункти інших фінансових установ, які одержали ліцензію Національного банку України на здійснення операцій з торгівлі іноземною валютою;
- обмінні пункти суб'єктів підприємницької діяльності, які діють на підставі агентських угод з уповноваженими банками.¹

Інструкція про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України, затверджена Постановою Правління Національного банку України від 12 грудня 2002 року № 502, визначає пункт обміну іноземної валюти банку (фінансової установи) як структурну одиницю, яка відкривається банком (фінансовою установою), де здійснюються валютно-обмінні операції з іноземною валютою і дорожніми чеками для фізичних осіб - резидентів і нерезидентів.²

Національний оператор поштового зв'язку на підставі генеральної ліцензії Національного банку України на здійснення валютних операцій також має право здійснювати валютно-обмінні операції і створювати пункти обміну іноземної валюти (за виключенням операцій з купівлі-продажу дорожніх чеків). Об'єкти поштового зв'язку здійснюють зазначені операції на підставі наданого

¹ Про патентування деяких видів підприємницької діяльності: Закон України від 23.03.96

№ 98/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 20. – Ст. 82.

² Про затвердження Інструкції про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України та змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України: Постанова Правління Національного банку України від 12.12.2002 № 502 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 4. – Ст. 150.

національним оператором поштового зв'язку дозволу на здійснення валютно-обмінних операцій.

Під час організації діяльності, пов'язаної із здійсненням валютно-обмінних операцій, банки (фінансові установи) керуються Положенням про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валюті на території України,¹ Інструкцією про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України та іншими законодавчими й нормативно-правовими актами.

Відкривати пункти обміну валюти для здійснення валютно-обмінних операцій мають право:

- банки, що отримали банківську ліцензію та письмовий дозвіл Національного банку України на здійснення неторговельних операцій з валютними цінностями;
- фінансові установи, що отримали генеральну ліцензію Національного банку України на здійснення операцій з валютними цінностями.

Відкриття пунктів обміну валюти банком (фінансовою установою) дозволяється лише на території того територіального управління Національного банку України, на території якого розташований цей банк (фінансова установа). Банки (фінансові установи) реєструють у територіальному управлінні пункти обміну валюти за умови дотримання вимог щодо кваліфікації касирів, забезпечення цих пунктів засобами для визначення справжності банкнот і

дорожніх чеків та наявності реєстратора розрахункових операцій (далі – РРО).

З введенням в дію норми щодо обов'язковості застосування РРО у пунктах обміну валюти, із загальної кількості працюючих на 1 травня 2003 р. пунктів обміну 2916, РРО купили близько 1700, а змогли зареєструвати в органах державної податкової служби лише 1413 з них. Основними покупцями касових апаратів виступили банки, тоді як понад половину обмінників належить їх агентам. Кількість пунктів обміну валют в Україні за 2003 рік скоротилася на 2,4% (з 3703 до 3616), причому кількість тих, що працювали за

---

¹ Про затвердження Положення про порядок здійснення операцій з чеками в іноземній валюті на території України: Постанова Правління Національного банку України від 29.12.2000 № 520 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 8. – Ст. 329.

агентськими угодами, поменшала на 9,2% (з 2221 до 2016), а банківських – зросла на 8% (з 1482 до 1600).¹

Проведення операцій у пункті обміну валюти розпочинається лише після його реєстрації в територіальному управлінні (Додаток 11), а також реєстрації РРО у податковому органі та на підставі наказу по банку (фінансовій установі) про відкриття пункту обміну валюти.

Наказ про відкриття пункту обміну валюти має містити місцезнаходження пункту обміну валюти, прізвище, ім'я, по батькові касирів, перелік операцій, які здійснюються в пункті обміну валюти, прізвище та ініціали посадової особи банку (фінансової установи), на яку покладається керівництво і контроль за діяльністю пункту обміну валюти, і перелік осіб, яким дозволяється входити до приміщення пункту обміну валюти.

У наказі по банку (фінансовій установі) про відкриття пункту обміну валюти можуть бути встановлені інші вимоги щодо порядку та умов роботи пункту обміну валюти з боку керівника банку (фінансової установи), що не суперечать вимогам нормативно-правових актів.

Пункти обміну іноземної валюти можуть працювати на підставі агентського договору, як структурна одиниця банку (фінансової установи) або приміщення, що на правах власності або оренди належить агенту, у якому юридична особа-резидент, що уклала агентський договір з банком (фінансовою установою) згідно з законодавством України, здійснює валютно-обмінні операції з іноземною валютою для фізичних осіб-резидентів і нерезидентів.

Діяльність в сфері торгівлі іноземною валютою, здійснювана суб'єктами підприємницької діяльності підлягає патентуванню. Вартість відповідного торгового патенту складає 960 грн. за календарний місяць, а строк його дії – 36 календарних місяців.²

У разі коли суб'єкт підприємницької діяльності має структурні (відокремлені) підрозділи, торговий патент придбавається окремо для кожного структурного (відокремленого) підрозділу (обмінного пункту).

---

¹ Прес-служба Асоціації Українських банків. – <http://www.mu.org.ua/>

² Про патентування деяких видів підприємницької діяльності: Закон України від 23.03.96 № 98/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 20. – Ст. 82.

Вимоги щодо умов укладання договору банку з агентом про відкриття пункту обміну валюти:

- статутний капітал агента повинен становити не менше ніж 250 тис. грн.;
- установчі документи агента повинні передбачати надання фінансових послуг з обміну валют.

Для погодження з територіальним управлінням НБУ протягом трьох робочих днів з дати укладення договору надається нотаріально засвідчена копія цього договору, до якої додаються:

- заява про погодження агентського договору;
- нотаріально засвідчена копія установчих документів агента;
- копія свідоцтва про реєстрацію фінансової установи, яка має право надавати фінансові послуги з обміну валют.

Територіальне управління протягом 14 робочих днів з дати надходження нотаріально засвідченої копії договору з агентом та відповідних документів розглядає їх і приймає рішення про погодження або відмову в погодженні цього договору.

Підставою для відмови в погодженні договору з агентом може бути:

- відсутність одного з передбачених документів;
- невідповідність положень договору вимогам законодавства України;
- порушення агентом валютного законодавства протягом останніх шести місяців, які передують дню звернення.

Територіальне управління на своєму бланку видає банку висновок про погодження або відмову в погодженні договору з агентом.

Банки (фінансові установи) для реєстрації пунктів обміну валюти подають до територіального управління:

а) заяву про відкриття пункту обміну валюти; б) інформацію банку (фінансової установи) про:

- стаж роботи касирів та дані про їх освіту відповідно до кваліфікаційних вимог (Додаток 12);
- наявність одного або кількох технічних засобів для визначення справжності банкнот іноземних держав та дорожніх чеків;
- наявність довідників для визначення справжності банкнот і довідкових матеріалів для визначення справжності дорожніх чеків;
- наявність РРО;
- забезпечення сейфом для зберігання валютних цінностей і бланків суворого обліку;

в) копію документа, який дає право на розміщення пункту обміну валюти в певному місці (власність, оренда);

г) копію висновку територіального управління про погодження агентського договору, укладеного банком (фінансовою установою) з агентом, якщо пункт обміну валюти банку (фінансової установи) працюватиме на підставі агентського договору;

г) інформацію про відповідність приміщення пункту обміну валюти вимогам нормативно-правових актів Національного банку України щодо технічного стану та організації охорони.

Територіальне управління протягом 14 робочих днів з дати надходження поданих банком (фінансовою установою) документів розглядає їх та приймає рішення про реєстрацію пункту обміну валюти або про відмову в його реєстрації.

Підставами для відмови в реєстрації пункту обміну валюти можуть бути:

- відсутність одного з передбачених документів;
- відмова в погодженні територіальним управлінням агентського договору між банком та агентом;
- надання банком (фінансовою установою) недостовірної інформації;
- застосування до банку (фінансової установи) заходів впливу протягом останніх шести місяців, що передують поданню звернення, за порушення валютного законодавства щодо здійснення валютно-обмінних операцій;
- скасування територіальним управлінням рішення про реєстрацію пункту обміну валюти банку (фінансової установи), якщо таке рішення прийняте протягом останніх шести місяців, що передують поданню звернення про реєстрацію пункту обміну валюти.

Територіальне управління реєструє пункт обміну валюти в Книзі реєстрації пунктів обміну валюти і після цього видає банку (фінансовій установі) на бланку управління довідку про реєстрацію пункту обміну валюти.

Після реєстрації пункту обміну валюти в територіальному управлінні банк (фінансова установа), агент мають зареєструвати РРО, який передбачається використовувати в пункті обміну валюти, у податковому органі за місцем розташування цього пункту.

Стаття 4 Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 6 липня 1995 року № 265/95-ВР (у редакції Закону України від 1 червня 2000 року № 1776- III) зобов'язує уповноважені банки, що здійснюють операції з купівлі-продажу іноземної валюти, а також суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють ці операції на підставі агентських угод з уповноваженими банками:

- провадити операції з купівлі-продажу іноземної валюти через зареєстровані, опломбовані в установленому порядку та переведені у фіскальний режим роботи реєстратори розрахункових операцій з роздрукуванням у двох примірниках розрахункових документів, що підтверджують виконання цих операцій;
- зберігати протягом робочої зміни другий примірник розрахункового документа, що підтверджує здійснення операції;
- застосовувати в установленому порядку лише ті реєстратори розрахункових операцій, що включені до Державного реєстру реєстраторів розрахункових операцій;
- видавати особі, яка купує або продає іноземну валюту, перший примірник розрахункового документа на повну суму операції;
- здійснювати операції з купівлі-продажу іноземної валюти лише за рахунок коштів банку;
- забезпечувати відповідність готівкових коштів та іноземної валюти на місці проведення операції з купівлі-продажу іноземної валюти даним фіскального звіту.¹

---

¹ Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України від 06.07.95 № 265/95-ВР у редакції Закону України від 01.06.2000 № 1776-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 38. – Ст. 315.

Територіальне управління скасовує рішення про реєстрацію пункту обміну валюти (погодження договору між банком і агентом) в разі виявлення факту проведення валютно-обмінних операцій без відображення їх у РРО та звітних документах або відмови в доступі уповноваженим працівникам Національного банку України до приміщення пункту обміну валюти для здійснення перевірки згідно з Правилами проведення перевірок пунктів обміну іноземної валюти на території України, затвердженими постановою Правління Національного банку України від 4 липня 2001 р.,¹ або систематичного (два і більше разів) порушення пунктом обміну валюти (двома і більше пунктами обміну валюти одного агента) порядку організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України протягом останніх 12 місяців, про що повідомляє банк (фінансову установу).

Банк (фінансова установа) має в триденний строк після отримання цього рішення повернути довідку про реєстрацію пункту обміну валюти до територіального управління, яке робить відповідну відмітку в Книзі реєстрації пунктів обміну валюти.

Банк (фінансова установа), який (яка) зареєстрував (зареєструвала) пункт обміну валюти в територіальному управлінні, у триденний строк після **тимчасового припинення роботи** (строком не більше 90 календарних днів, а в зонах відпочинку, у яких відкриваються сезонні пункти обміну іноземних валют, – строком не більше 275 календарних днів) цим пунктом обміну валюти письмово повідомляє про це

територіальне управління, яке робить відповідну відмітку в Книзі реєстрації пунктів обміну валюти про тимчасове припинення роботи пункту обміну валют.

Про відновлення роботи пункту обміну валюти банк (фінансова установа) за один день до цього письмово повідомляє територіальне управління, яке робить відповідну відмітку в Книзі реєстрації пунктів обміну валюти.

У повідомленні про тимчасове припинення або відновлення роботи пункту обміну валюти, а також у заяві про припинення роботи пункту обміну валюти мають зазначатися реєстраційний номер пункту обміну валюти в

---

¹ Про затвердження Правил проведення перевірок пунктів обміну іноземної валюти на території України: Постанова Правління Національного банку України від 04.07.2001 № 259 // Офіційний вісник України. – 2001. – № 30. – Ст. 1364.

територіальному управлінні, дата та номер відповідного рішення банку (фінансової установи).

Територіальне управління приймає рішення про відкликання довідки про реєстрацію пункту обміну валюти з повідомленням про це банку (фінансовій установі), якщо банк (фінансова установа) надав (надала) інформацію про відновлення тимчасово припиненої роботи пункту обміну валюти пізніше встановленого терміну.

Банк (фінансова установа) має в триденний строк після отримання цього рішення повернути довідку про реєстрацію пункту обміну валюти до територіального управління, яке робить відповідну відмітку в Книзі реєстрації пунктів обміну валюти.

У разі прийняття Національним банком України рішення про припинення дії письмового дозволу на здійснення банком валютно-обмінних операцій чи відкликання банківської ліцензії або про відкликання генеральної ліцензії фінансової установи на здійснення операцій з валютними цінностями банк (фінансова установа) має в триденний строк після отримання цього рішення повернути довідку про реєстрацію пунктів обміну валюти до територіального управління, яке робить відповідну відмітку в Книзі реєстрації пунктів обміну валюти.

Так само у разі прийняття банком (фінансовою установою) рішення про припинення роботи пункту обміну валюти банк (фінансова установа) має в триденний строк після прийняття цього рішення повернути довідку про реєстрацію пункту обміну валюти разом із заявою про припинення роботи пункту обміну валюти до територіального управління, яке робить відповідну відмітку в Книзі реєстрації пунктів обміну валюти.

Якщо за звітною інформацією банку про обсяги операцій з купівлі- продажу іноземних валют у таких пунктах обміну валюти агентів середньомісячний обсяг цих операцій протягом трьох місяців становить менше ніж 100 тис. грн., керівник відповідного територіального управління приймає рішення про здійснення позапланових перевірок діяльності пунктів обміну валюти агентів. У разі виявлення за результатами перевірки факту проведення валютно-обмінних операцій без відображення їх у РРО та звітних документах він уживає відповідних заходів.

Щоденно до початку робочого дня згідно з наказом (розпорядженням) керівника банку, фінансової установи, їх філій або відповідним розпорядженням заступника

керівника банку, фінансової установи, їх філій встановлюються курси купівлі та продажу іноземних валют за гривні.

За згодою керівника банку, філії банку курси купівлі та продажу іноземних валют за гривні в касі відділення, що перебуває як на балансі банку, так і на балансі філії, можуть встановлюватися розпорядженням керівника відділення.

У наказі (розпорядженні) про встановлення курсів купівлі та продажу іноземних валют за гривні в касі банку (фінансової установи), у пунктах обміну валюти мають зазначатися дата, час, з якого діють установлені курси, значення курсів купівлі та продажу іноземних валют за гривні, місцезнаходження і реєстраційний номер пункту обміну валюти банку (фінансової установи) та пункту обміну валюти агента у відповідному територіальному управлінні.

У касі банку (фінансової установи) та в пунктах обміну валюти, які розташовані за різними адресами, у тому числі в пунктах обміну валюти агентів в один і той самий робочий день, можуть бути встановлені різні значення курсів купівлі та продажу іноземних валют.

У пункті обміну валюти, у якому працюють одночасно кілька касирів, не може встановлюватися кілька різних значень курсів купівлі та продажу іноземних валют.

Банк (фінансова установа) протягом робочого дня може змінювати значення курсів купівлі та продажу іноземних валют у касі з обов'язковим оформленням кожного зміненого значення курсів купівлі та продажу відповідним наказом (розпорядженням), у якому обов'язково зазначається час зміни курсів.

Банк (фінансова установа) один раз протягом робочого дня може змінювати курси купівлі та продажу іноземних валют, що були встановлені на початок робочого дня як у власних пунктах обміну валюти, так і в пунктах обміну валюти агентів, лише за умови зміни касирів і тільки до 20-ї години.

Згідно з наказом банку (фінансової установи), за здійснення валютно-обмінних операцій справляється комісійна винагорода в межах тарифів, що установлені на час здійснення цих операцій.

У касах банків (фінансових установ) у доступному для огляду клієнтами місці розміщується така інформація:

- копія наказу (розпорядження) по банку (фінансовій установі) про встановлення курсів купівлі та продажу іноземних валют;
- перелік операцій, які здійснює ця каса;
- повідомлення про обов'язковість здійснення касиром операцій з повернення клієнту відповідної суми коштів у національній або іноземній валюті в разі його звернення з відмовою від валютно-обмінної операції не пізніше 15 хвилин після проведення такої операції;
- повідомлення українською та іноземними мовами щодо можливості здійснення фізичними особами - нерезидентами зворотного обміну невикористаних коштів у гривнях на іноземну валюту лише за умови пред'явлення ними довідки за установленною формою;
- витяг з наказу про встановлення тарифів комісійної винагороди за операціями, які здійснює ця каса, що засвідчується підписом керівника банку (фінансової установи) та скріплюється печаткою банку (фінансової установи);

– повідомлення про ознаки платіжності та зношення банкнот іноземної валюти, які приймаються банками (фінансовими установами) і пунктами обміну валюти на території України.

Додатково до вищезазначеної інформації у пункті обміну валюти розміщується наступна інформація:

- назва банку (фінансової установи), який відкрив пункт обміну валюти, а також назва агента, якщо пункт обміну валюти працює на підставі агентського договору;
- зразок квитанції (довідки) про здійснену валютно-обмінну операцію з повідомленням про потребу її отримання фізичною особою;
- режим роботи пункту обміну валюти;
- телефон керівника, що відповідає за роботу пункту обміну валюти.

Режим роботи пункту обміну валюти встановлює банк (фінансова установа). У прикордонних зонах, аеропортах, на залізничних, морських та річкових вокзалах пункти обміну валюти мають функціонувати не менше 21 години на добу. Тривалість режиму роботи пунктів обміну валюти,

розташованих в інших місцях, встановлює банк (фінансова установа) за погодженням з адміністрацією підприємства, установи або органу державної влади, на території яких вони відкриті.

У пункті обміну валюти в наявності мають бути такі документи:

- копія довідки про реєстрацію пункту обміну валюти в територіальному управлінні, скріплена печаткою банку (фінансової установи);
- витяг з наказу банку (фінансової установи) про відкриття пункту обміну валюти, який має бути засвідчений підписом керівника банку (фінансової установи) та скріплений печаткою банку (фінансової установи);
- торговий патент згідно із Законом України «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності»;
- журнал обліку валютно-обмінних операцій у разі виходу з ладу РРО.

Банкам (фінансовим установам) забороняється встановлювати обмеження щодо номіналу та року емісії банкнот іноземної валюти, які є законним платіжним засобом на території відповідної іноземної держави, з якою здійснюються валютно-обмінні операції, крім тих, що встановлюються Національним банком України.

Касири банків (фінансових установ) і пунктів обміну валюти зобов'язані приймати платіжні банкноти іноземної валюти з незначними ознаками зношення (Додаток 13). Банкноти іноземної валюти, що не відповідають цим ознакам, та банкноти іноземної валюти, що вилучені з обігу або такі, що вилучаються з нього, але підлягають обміну на грошові знаки, які перебувають в обігу, приймаються банками (фінансовими установами, крім національного оператора поштового зв'язку) на інкасо.

Банкноти іноземної валюти, що викликали сумнів касира щодо їх справжності або з ознаками підроблення, банки (фінансові установи) вилучають і передають на дослідження в установленому порядку.

З метою організації безперебійної роботи пунктів обміну валюти як власних, так і пунктів обміну валюти агентів, банк (фінансова установа) самостійно встановлює для них розмір авансу в готівковій іноземній валюті й готівкових гривнях і до початку

робочого дня, включаючи вихідні і святкові дні, забезпечує власні пункти обміну валюти та пункти обміну валюти агентів

коштами відповідно до встановлених обсягів, а також забезпечує ці пункти обміну валюти бланками суворого обліку - довідками та квитанціями про здійснення валютно-обмінних операцій, реєстрами (журналами-реєстрами) для обліку за кожним видом операцій, що здійснюють ці пункти обміну валюти.

Порядок забезпечення цінностями пунктів обміну валюти, що працюють на підставі укладених з банками агентських договорів, порядок підкріплення та інкасації (перевезення) коштів і умови видачі банком коштів під відповідальність касирів цих пунктів визначаються в агентських договорах банків з юридичними особами.

Порядок переміщення і передавання готівки та цінностей під відповідальність працівників банку (фінансової установи) визначається внутрішнім положенням (інструкцією) банку (фінансової установи) щодо здійснення касових операцій.

Протягом робочого дня пункти обміну валюти здійснюють операції за рахунок коштів отриманого від банку (фінансової установи) авансу в іноземній валюті та в гривнях, а також за рахунок купленої іноземної валюти та отриманих гривень.

Банки (фінансові установи) зобов'язані забезпечувати підкріплення та інкасацію коштів власних пунктів обміну валюти та пунктів обміну валюти агентів.

Не допускається зберігання в пунктах обміну валюти банків (фінансових установ) готівкової іноземної валюти, гривень та дорожніх чеків у неробочий час, якщо їх приміщення не відповідають вимогам нормативно-правових актів Національного банку України щодо технічного стану та організації охорони.

Банк (фінансова установа) має встановлювати максимальну суму залишків іноземної валюти та гривень у касах пунктів обміну валюти банку (фінансової установи) у неробочий час в обсязі, що має забезпечити роботу цих пунктів протягом робочого дня. Залишки валютних цінностей, що перевищують установлену максимальну суму, підлягають інкасації, яку проводять банки (фінансові установи).

Пункти обміну валюти банку (фінансової установи) під час роботи у вихідні й святкові дні можуть перевищувати встановлену максимальну суму залишків іноземної валюти та гривень у касі за умови обов'язкової інкасації

валютних цінностей, що перевищують установлену максимальну суму, не пізніше наступного робочого дня банку (фінансової установи).

Якщо пункти обміну валюти працюють цілодобово, то закінченням робочого дня вважається початок операційного дня банку (фінансової установи).

Не допускається відмова касира пункту обміну валюти в здійсненні будь-якої операції, зазначеної в переліку операцій, які проводить цей пункт обміну валюти, у тому числі операції сторно, за наявності відповідних коштів для цього.

Операція сторно це операція з повернення клієнту відповідної суми коштів у національній або іноземній валюті в разі його звернення з відмовою від валютно-обмінної операції не пізніше 15 хвилин після проведення такої операції.

Входити до приміщення пункту обміну валюти дозволяється лише особам, визначеним у наказі про відкриття пункту обміну валюти, та представникам органів, уповноважених здійснювати перевірку пунктів обміну валюти згідно з чинним законодавством України.

Керівник, що відповідає за роботу пунктів обміну валюти як власних, так і пунктів обміну валюти агентів, забезпечує вивчення касирами правил здійснення

валютно-обмінних операцій з використанням РРО, а також контроль за технічним обслуговуванням РРО відповідними службами.

На період виходу з ладу РРО або в разі тимчасового відключення електроенергії облік валютно-обмінних операцій здійснюється вручну не більше 72 годин з веденням реєстрів установленої форми і наданням клієнту бланків суворого обліку із занесенням підсумкової інформації про проведені операції без використання РРО до журналу обліку валютно-обмінних операцій у разі виходу з ладу РРО.

Підсумкова інформація про проведені операції без використання РРО заноситься до журналу обліку валютно-обмінних операцій у разі виходу з ладу РРО:

- у кінці робочого дня – якщо РРО не функціонував протягом усього робочого дня;
- у кінці терміну роботи без використання РРО – якщо РРО не функціонував частину робочого дня.

Служби, що відповідають за ремонт РРО, не пізніше 72 годин після виходу його з ладу зобов'язані усунути дефект і забезпечити його належне функціонування. Якщо в зазначений термін ремонт не може бути виконаний, то в пункті обміну встановлюється резервний РРО та складається акт за підписом керівника, що відповідає за роботу пунктів обміну валюти, і представника сервісної організації. Будь-який заново встановлений РРО має бути зареєстрований у державному податковому органі (так само, як і під час первинної його реєстрації).

За валютно-обмінними операціями на суму, що перевищує еквівалент 50000 гривень, передбачається необхідність **ідентифікації фізичної особи**, яка їх здійснює. У квитанції за установленою формою мають зазначатися такі реквізити:

- для фізичної особи-резидента: прізвище, ім'я, по батькові особи, яка здійснює таку операцію, дата народження, серія та номер паспорта (іншого документа, який посвідчує особу), дата видачі та орган, що його видав, місце проживання, ідентифікаційний номер згідно з Державним реєстром фізичних осіб-платників податків та інших обов'язкових платежів;
- для фізичної особи-нерезидента: прізвище, ім'я, по батькові (у разі його наявності) особи, яка здійснює операцію з готівкою, дата народження, серія та номер паспорта (іншого документа, який посвідчує особу), дата видачі та орган, що його видав, громадянство, місце проживання або тимчасового перебування.

У разі ненадання клієнтом документів або відомостей, потрібних для з'ясування його особи, чи умисного надання неправдивих відомостей банк (фінансова установа) відмовляє клієнту в проведенні валютно-обмінної операції з обов'язковим посиланням на ст. 64 Закону України «Про банки і банківську діяльність» та ст. 18 Закону України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг».

Касири кас банків (фінансових установ) та касири пунктів обміну валюти зобов'язані з'ясовувати резидентність осіб, які мають намір здійснити валютно-обмінну операцію, і попереджати про те, що нерезиденти мають змогу провести

зворотний обмін невикористаних коштів у гривнях на іноземну валюту лише за умови пред'явлення ними довідки за установленою формою.

Операції з купівлі-продажу у фізичних осіб-резидентів та нерезидентів готівкової іноземної валюти за готівкові гривні або зворотного обміну фізичними особами - нерезидентами невикористаних коштів у гривнях на готівкову іноземну валюту на суму, що перевищує 15000 гривень, здійснюються лише через касу банку (фінансової установи) після пред'явлення документа, який засвідчує особу, що здійснює операцію з готівкою, із зазначенням у квитанції прізвища, імені, по батькові, а на суму, що перевищує 50000 гривень, - із зазначенням у квитанції таких реквізитів: прізвища, імені, по батькові особи, яка здійснює таку операцію, серії та номера паспорта (іншого документа, який засвідчує особу), дати видачі та органу, що його видав, місця проживання, ідентифікаційного номера згідно з Державним реєстром фізичних осіб-платників податків та інших обов'язкових платежів (за наявності).

Здійснені операції відображаються касою банку (фінансової установи), пунктом обміну валюти в реєстрі купленої (проданої) іноземної валюти.

Під час здійснення операцій з видачі фізичним особам-нерезидентам гривень в банкоматі на території України за платіжними картками міжнародних платіжних систем зворотний обмін невикористаних гривень здійснюють лише каси того банку, якому належить банкомат, на підставі чека банкомата.

Уповноважені банки та фінансові установи здійснюють операції з продажу за гривні готівкової іноземної валюти фізичним особам - резидентам або зворотного обміну коштів у гривнях на іноземну валюту фізичним особам- нерезидентам у межах, що встановлюються Національним банком України.

Банки, які не мають прямого кореспондентського рахунку у валютах 2-ї і 3-ї груп Класифікатора іноземних валют, та фінансові установи здійснюють операції з купівлі-продажу готівкових валют 2-ї і 3-ї груп Класифікатора іноземних валют за наявності:

- для банків – кореспондентського рахунку у відповідній іноземній валюті, відкритого в іншому банку, що має прямий кореспондентський рахунок у такій валюті в іноземному банку, та договору на зарахування такої валюти на кореспондентський рахунок, відкритий у зазначеному банку;
- для фінансових установ – рахунку у відповідній іноземній валюті та договору на зарахування такої валюти на рахунок, відкритий у банку, що має прямий кореспондентський рахунок у такій валюті в іноземному банку.

Інкасацію цих валют до банку може здійснювати будь-яка юридична особа, що має право здійснювати інкасацію, у тому числі і банк, у якому відкрито рахунок у цих валютах.

Операції з конвертації готівкової іноземної валюти здійснюються банками (фінансовими установами) та їх пунктами обміну валюти лише з тими валютами, що належать до 1 групи Класифікатора іноземних валют.

Операції з конвертації однієї готівкової іноземної валюти в іншу готівкову іноземну валюту здійснюються для фізичної особи-нерезидента лише в касі банку (фінансової установи) після пред'явлення касиру документа, який засвідчує цю особу, та за наявності підтвердження джерел походження іноземної валюти (копії цих

документів залишаються в документах дня). У разі ввезення нерезидентом в Україну іноземної валюти в пред'явленій митній декларації робиться відмітка про її конвертацію.

Операції з конвертації фізичним особам-резидентам готівкової іноземної валюти в іншу іноземну валюту, якщо сума валюти, наданої клієнтом, перевищує 15000 гривень за офіційним курсом гривні до цієї валюти на день проведення операції, здійснюються лише через касу банку (фінансової установи) після пред'явлення касиру документа, який засвідчує цю особу, із зазначенням у квитанції прізвища, імені, по батькові, а на суму, що перевищує 50000 гривень, – із зазначенням у квитанції таких реквізитів: прізвища, імені, по батькові особи, яка здійснює таку операцію, серії та номера паспорта (іншого документа, який засвідчує особу), дати видачі та органу, що його видав, місця проживання, ідентифікаційного номера згідно з Державним реєстром фізичних осіб-платників податків та інших обов'язкових платежів (за наявності).

Порядок організації та проведення **перевірок** пунктів обміну іноземної валюти уповноважених банків або юридичних осіб, які діють на підставі агентських угод з уповноваженими банками, встановлює Національний банк України. Також він визначає обов'язки уповноважених банків або юридичних

осіб, які діють на підставі агентських угод з уповноваженими банками, у сприянні проведенню перевірок.¹

Перевірки пунктів обміну здійснюються уповноваженими працівниками центрального апарату та територіальних управлінь Національного банку.

Перевірки пунктів обміну проводяться відповідно до планів перевірок, складених на кожний квартал тими структурними підрозділами Національного банку, до компетенції яких належить здійснення таких перевірок, і затверджених керівниками цих підрозділів. Планові перевірки кожного пункту обміну здійснюються, як правило, не рідше ніж один раз за півроку. Позапланові перевірки здійснюються за вказівкою керівництва Національного банку або його територіальних управлінь.

Перевірки пунктів обміну можуть проводитися комплексно або з окремих питань (дотримання встановлених порядків обліку операцій з купівлі-продажу іноземної валюти, застосування реєстраторів розрахункових операцій, обмінних курсів, вимог з організації охорони та технічного стану приміщень пунктів обміну).

Комплексні перевірки пунктів обміну мають передбачати перевірку операцій щодо їх відповідності чинному валютному законодавству та нормативно-правовим актам Національного банку.

Перевірки пунктів обміну можуть здійснюватися разом з податковими органами та/або правоохоронними органами, за їх згодою.

У разі потреби здійснення перевірки даних за попередні операційні дні, які зберігаються в пам'яті РРО, слід залучати до перевірки осіб, які відповідно до законодавства мають право доступу до зазначених даних (адміністратор комп'ютерно-касової системи уповноваженого банку або агента або представник відповідного податкового органу).

Перевірка пункту обміну має розпочинатися з пред'явлення уповноваженими працівниками своїх повноважень представнику уповноваженого банку або агента чи працівнику цього пункту обміну. Ці

---

¹ Про затвердження Правил проведення перевірок пунктів обміну іноземної валюти на території України: Постанова Правління Національного банку України від 04.07.2001

№ 259 // *Офіційний вісник України*. – 2001. – № 30. – Ст. 1364.

повноваження підтверджуються відповідним дорученням, яке видає уповноваженим працівникам керівник, який призначив перевірку, та службовими посвідченнями.

Уповноважені працівники під час проведення перевірок мають право:

а) отримувати від касира пункту обміну потрібні для перевірки документи, у тому числі:

- копію довідки про реєстрацію пункту обміну територіальним управлінням Національного банку;
- накази та інші документи уповноваженого банку або агента;
- первинні та інші бухгалтерські, обліково-звітні та грошово-розрахункові документи, дані про операції поточного дня;
- документи, пов'язані з організаційно-технічним забезпеченням діяльності пункту обміну (документи про реєстрацію РРО тощо);

б) отримувати від касира пункту обміну довідки та усні роз'яснення, а також письмові пояснення у разі невиконання або неналежного виконання ним вимог чинного законодавства, у тому числі нормативно-правових актів Національного банку; ознайомлюватися з роботою організаційно-технічних засобів, які використовуються у цьому пункті обміну, у разі надання ними готівкової валюти для обміну (з можливим подальшим анулюванням здійсненої операції);

в) у разі потреби самостійно або за допомогою уповноваженого банку або агента, пункт обміну якого перевіряється, робити копії з отриманих документів; г) доступу до приміщення пункту обміну без представника уповноваженого банку або агента;

г) вимагати від касира пункту обміну власноручно перерахувати наявну готівку в їх присутності.

Уповноважені банки або агенти, пункти обміну яких перевіряються, під час перевірки повинні сприяти її проведенню, зокрема зобов'язані надавати на вимогу уповноважених працівників усі необхідні їм довідки, пояснення та документи.

Випадки невиконання або неналежного виконання уповноваженим банком або агентом, пункт обміну якого перевіряється, передбачених вимог, відображаються в акті перевірки. Зазначений акт може бути підставою для

притягнення уповноваженого банку або агента, пункт обміну якого перевіряється, до відповідальності згідно з чинним законодавством.

Уповноважені працівники повідомляють уповноважений банк або агента, пункт обміну якого перевіряється, про виявлені в цьому пункті обміну недоліки та порушення через їх представників (у разі їх присутності) безпосередньо після перевірки, а також письмово (за підписом керівника структурного підрозділу) протягом трьох робочих днів після здійснення перевірки.

За результатами перевірки кожного пункту обміну складається акт перевірки. У цьому акті зазначаються всі виявлені під час перевірки порушення та недоліки. Акти

перевірок підписують уповноважені працівники. У разі проведення перевірок уповноваженими працівниками разом із податковими органами та/або правоохоронними органами акт перевірки підписується усіма працівниками, які брали участь у перевірці.

Акт перевірки повинен подаватися для ознайомлення представнику уповноваженого банку або агента, пункт обміну якого перевірявся (у разі його присутності), та касиру. Зазначені представник та касир зобов'язані ознайомитися з актом перевірки та поставити на ньому свої підписи з позначкою: «з актом ознайомлений, один примірник отримав». У разі наявності заперечень кожен з них має право додати до акта перевірки свої письмові зауваження.

Якщо представник уповноваженого банку або агента, пункт обміну якого перевірявся, або касир від ознайомлення з актом або від підпису акта відмовився, то уповноважений працівник повинен перед своїм підписом зробити такий запис: «Представник уповноваженого банку або агента, касир пункту обміну (зазначити, кому належить пункт обміну) (прізвище, ім'я, по батькові) від ознайомлення з актом (від підпису акта) відмовився».

Акт перевірки пункту обміну складається не менше ніж у трьох примірниках. Перший примірник надається представнику уповноваженого банку або агента, пункт обміну якого перевірявся, чи касиру, про що в другому та третьому примірниках акта робиться такий запис: «перший примірник цього акта надано «___»___200_ р. представнику уповноваженого банку або агента чи касиру (прізвище, ім'я, по батькові та підпис отримувача)». Другий примірник передається керівнику, який призначив перевірку, для

розгляду та вжиття заходів, а третій примірник залишається для обліку та контролю в структурному підрозділі, уповноважені працівники якого здійснювали цю перевірку. У разі проведення перевірки групою, сформованою із залученням відповідних податкових та/або правоохоронних органів, складаються додаткові примірники для їх подання до органів, уповноважені працівники яких були в складі групи перевірки (для обліку).

Згідно зі ст. 18 Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 6 липня 1995 року № 265/95-ВР¹ у разі порушення встановленого цим Законом порядку виконання операцій з купівлі продажу іноземної валюти до уповноважених банків та суб'єктів підприємницької діяльності, що здійснюють свою діяльність на підставі агентських угод з уповноваженими банками, за рішенням відповідних органів Державної податкової служби України застосовуються фінансові санкції у таких розмірах:

- ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – у разі непроведення розрахункових операцій через реєстратор розрахункових операцій, нероздрукування розрахункового документа, що підтверджує виконання операції з купівлі-продажу іноземної валюти, або проведення операції на неповну суму коштів;
- ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – у разі застосування під час здійснення розрахункових операцій незареєстрованого, непломбованого або опломбованого з порушенням встановленого порядку реєстратора розрахункових операцій;

- ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – у разі невідповідності даних розрахункових документів, що підтверджують здійснення операцій з купівлі-продажу іноземної валюти, даним їх других примірників та/або даним фіскального звіту;
- п'ятикратного розміру суми, на яку виявлено незбіг, – у разі перевищення суми готівкових коштів або іноземної валюти на місці проведення операцій над сумою коштів, зазначеною у фіскальному звіті;

---

¹ Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг: Закон України від 06.07.95 № 265/95-ВР у редакції Закону України від 01.06.2000 № 1776-III // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 38. – Ст. 315.

- п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – у разі застосування при здійсненні операцій з купівлі-продажу іноземної валюти реєстратора розрахункових операцій, до якого внесено зміни в програмно-технічні засоби, що реалізують фіскальні функції.

Отже, виявлення факту проведення валютно-обмінних операцій у пункті обміну валюти без відображення їх у РРО та звітних документах тягне за собою, по-перше, застосування штрафних санкцій, по-друге, скасування рішення про реєстрацію такого пункту обміну валюти. Крім того, виявлені вищезазначені порушення (два і більше протягом 12 місяців двома і більше пунктами обміну валюти одного агента), у тому числі й відмова в доступі уповноваженим працівникам Національного банку України до приміщення пункту обміну валюти для здійснення перевірки, тягнуть за собою скасування рішення про погодження договору між банком і агентом. Загалом розглянуті правила сприяють підвищенню рівня обслуговування у сфері готівкових валютно-обмінних операцій і запобіганню порушень норм їх організації та здійснення.

4.3. Порядок переміщення валюти через митний кордон України

Правила переміщення валюти через митний кордон України визначаються Інструкцією про переміщення готівки і банківських металів через митний кордон України, затвердженою Постановою Правління Національного банку України від 27 травня 2008 р. № 148.¹

Відповідно до зазначеної Інструкції **фізична особа** має право ввозити в Україну та вивозити за межі України готівку в сумі, що не перевищує в еквіваленті 10000 євро без письмового декларування митному органу. Готівка в сумі, що перевищує в еквіваленті 10000 євро, ввозиться та вивозиться фізичною особою за умови письмового декларування митному органу в повному обсязі.

---

¹ Про затвердження Інструкції про переміщення готівки і банківських металів через митний кордон України: Постанова Правління Національного банку України від 27.05.2008 № 148 // Офіційний вісник України. – 2008. – № 43. – Ст. 1430.

Юридична особа ввозить готівку в Україну або вивозить її за межі України через повноважного представника без обмеження суми на умовах письмового декларування відповідному митному органу в повному обсязі.

Повноважний представник юридичної особи, якій належать (орендовані, зафрахтовані або ті, що формуються в Україні/за межами України) транспортні засоби, що здійснюють пасажирські рейси, ввозить/вивозить готівку, що отримана на транспортному засобі за надані послуги та/або реалізований товар, на підставі відповідних касових документів.

Повноважний представник декларує готівку, яку ввозить/вивозить за дорученням юридичної особи та власні кошти, окремо з використанням двох примірників митної декларації.

Фізична особа, юридична особа ввозять в Україну і вивозять за межі України готівку в сумі, що перевищує в еквіваленті 10000 євро, за наявності документів, що підтверджують зняття готівки з рахунків банків (фінансових установ), виключно на ту суму, що перевищує в еквіваленті 10000 євро.

Фізична особа-нерезидент має право вносити кошти на рахунки в уповноважених банках або виконувати інші операції в банках України на підставі митної декларації.

Інструкцією дозволяється пересилати в Україну та за межі України готівку в міжнародних поштових відправленнях та в міжнародних експрес-відправленнях з оголошеною цінністю з дотриманням вимог Правил надання послуг поштового зв'язку, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 17.08.2002 № 1155, Конвенції щодо уніфікації деяких правил, що стосуються міжнародних повітряних перевезень, постанови Кабінету Міністрів України від 25.12.2002 № 1948 «Деякі питання здійснення митного контролю товарів та інших предметів, що переміщуються (пересилаються) через митний кордон у міжнародних поштових та експрес-відправленнях»:

а) фізичним особам, юридичним особам (крім уповноважених банків) у сумі, що не перевищує в еквіваленті 300 євро;

б) уповноваженим банкам.

Міжнародні поштові відправлення та міжнародні експрес-відправлення, у які вкладена готівка в сумі, що перевищує встановлені Інструкцією норми, отримувачам не видаються, а повертаються відправникам.

Вивезення за межі України та ввезення в Україну національної та іноземної валюти уповноваженими банками здійснюється відповідно до Правил, затверджених постановою Правління Національного банку України від 6 серпня 2003 р. № 327.¹

Уповноважений банк, що має письмовий дозвіл Національного банку на відкриття кореспондентських рахунків у банках (нерезидентах) в іноземній валюті та здійснення операцій за ними, має право:

- вивозити за межі України готівкову іноземну валюту для підкріплення власного кореспондентського рахунку, який відкрито в іноземному банку, у тому числі: зношену та пошкоджену готівкову іноземну валюту, а також вилучену з обігу або таку, що вилучається з нього, але підлягає обміну на готівкову іноземну валюту, яка перебуває в обігу;

- ввозити іноземну валюту для підкріплення каси уповноваженого банку, самостійно розраховуючи її суму.

Вивезення готівкової іноземної валюти за межі України та її ввезення в Україну здійснюється з дотриманням ліквідності на рівні, встановленому Національним банком.

Зазначені операції здійснюються на підставі:

- договору з іноземним банком-кореспондентом про прийняття останнім готівкової іноземної валюти і зарахування цієї валюти на кореспондентський рахунок уповноваженого банку;
- договору з іноземним банком про доставку готівкової іноземної валюти іноземним банком українському банку;
- договору про кореспондентські відносини з іноземним банком, який передбачає можливість здійснення зазначених операцій.

Якщо договір укладений іноземною мовою, то повинен бути його нотаріально засвідчений переклад на українську мову.

Після вивезення за межі України або ввезення готівкової іноземної валюти уповноважений банк зобов'язаний подати до відповідного територіального управління Національного банку в строк, не більше ніж 10

---

¹ Правила вивезення з України і ввезення в Україну банками національної та іноземної валюти, банківських металів, бланків чеків: Постанова Правління Національного банку України від 06.08.2003 № 327 // Офіційний вісник України. – 2003. – № 36. – Ст. 1955.

робочих днів з дати зарахування валюти на кореспондентський рахунок банку або з дати оформлення вантажної митної декларації, копію вантажної митної декларації та опис цієї валюти за її номіналом. Зарахування готівкової іноземної валюти на кореспондентський рахунок підтверджується відповідною випискою.

Копія вантажної митної декларації та виписка засвідчуються підписом головного бухгалтера уповноваженого банку та відбитком печатки банку.

Подання цих документів здійснюється виключно шляхом їх пересилання підприємствами поштового зв'язку України з обов'язковим повідомленням про вручення.

Уповноважений банк зобов'язаний звітувати перед Національним банком про фактичне вивезення або ввезення готівкової іноземної валюти за формою і в порядку, установленими Національним банком.

Вивезення за межі України валюти України для здійснення валютно-обмінних операцій та ввезення в Україну валюти України, що одержана від здійснення валютно-обмінних операцій на території іноземної держави, здійснюється уповноваженим банком за спеціальним дозволом Національного банку України на підставі договору з іноземним банком-кореспондентом.

Спеціальний дозвіл надається уповноваженому банку на визначену суму та на строк до 30 календарних днів.

Для отримання спеціального дозволу уповноважений банк має подати Генеральному департаменту банківського нагляду такі документи:

- заяву із зазначенням загальної суми валюти України, яка вивозитиметься з України або ввозитиметься в Україну на підставі договору з іноземним банком-кореспондентом, номера кореспондентського рахунку, а також його реєстраційного номера в територіальному управлінні Національного банку та назви митниці, на якій проводитиметься митне оформлення;
- копію договору з іноземним банком-кореспондентом;
- копію письмового дозволу Національного банку на здійснення операцій із валютними цінностями, засвідчену підписом головного бухгалтера уповноваженого банку та відбитком печатки банку.

У разі повторного звернення уповноваженого банку щодо надання спеціального дозволу (за умови, що строк дії договору з іноземним банком ще не закінчився) копія договору не подається, а в заяві уповноваженого банку робиться відмітка про те, що копія договору була подана Департаменту раніше.

У разі необхідності Національний банк може вимагати подання додаткових документів.

Уповноважений банк зобов'язаний подати до Національного банку в строк не більше ніж 10 робочих днів з дати вивезення або ввезення валюти України копії вантажної митної декларації, опису банкнот за їх номіналами (додається до вантажної митної декларації), видаткових та прибуткових касових документів, виписку з кореспондентського рахунку уповноваженого банку, відкритого в іноземному банку, про зарахування відповідної іноземної валюти. Ці копії та виписка з кореспондентського рахунку уповноваженого банку, відкритого в іноземному банку, засвідчуються підписом головного бухгалтера уповноваженого банку і відбитком печатки банку.

Надання спеціальних дозволів Національного банку на вивезення за межі України та ввезення в Україну валюти України здійснює Департамент у порядку черговості отримання від уповноважених банків пакета документів після їх обов'язкової реєстрації та перевірки комплектності.

Загальний строк розгляду Департаментом документів для надання спеціальних дозволів не повинен перевищувати 15 днів із дати їх надходження. Якщо Департаменту для надання спеціальних дозволів потрібні додаткові документи, строк розгляду продовжується на 14 днів із дати надходження до Департаменту додаткових документів.

Протягом строку розгляду пакета документів Департамент надає уповноваженим банкам відповідні спеціальні дозволи чи обґрунтовану письмову відмову в наданні спеціальних дозволів за підписом заступника Голови Національного банку, який згідно з розподілом повноважень між заступниками Голови Національного банку здійснює загальне керівництво Департаментом.

Оригінали відповідних спеціальних дозволів надсилаються уповноваженим банкам (або передаються під підпис). Їх копії надсилаються відповідному територіальному управлінню Національного банку за місцем

реєстрації уповноваженого банку та відповідному митному органу, у якому проводитиметься митне оформлення валюти України.

Підставами для відмови в наданні спеціальних дозволів та їх анулювання можуть бути:

- систематичні порушення економічних нормативів (три і більше разів протягом півроку, що передує поданню заяви), установлених Національним банком;
- порушення термінів подання або перекручення звітності за операціями з вивезення та ввезення валютних цінностей або відсутність одного з передбачених документів;
- порушення вимог нормативно-правових актів Національного банку з питань валютного регулювання протягом останніх 6 місяців, які передують дню звернення;
- наявність невикористаного (не повністю використаного) заздалегідь отриманого спеціального дозволу, до завершення строку дії якого на час подання заяви залишилося більше 15 днів;
- відсутність реєстрації у територіальному управлінні Національного банку кореспондентського рахунку уповноваженого банку, відкритого в іноземному банку, відповідно до його звернення за спеціальним дозволом на вивезення за межі України або ввезення в Україну валюти України;
- перевищення граничного ліміту на вивезення валюти України за межі України, затвердженого Правлінням Національного банку України;
- інші причини, пов'язані з фінансовим станом уповноваженого банку, іноземних банків, законодавством України та законодавством іноземних країн.

Рішення про анулювання спеціального дозволу оформляється розпорядженням за підписом заступника Голови Національного банку України, у якому зазначається підстава для прийняття рішення, дата, після якої заборонене здійснення операцій, зазначених у спеціальному дозволі.

Про анулювання спеціального дозволу Департамент у строк, що не перевищує п'яти днів, у письмовій формі повідомляє уповноважений банк та відповідний митний орган.

Протягом трьох робочих днів після отримання такого повідомлення уповноважений банк зобов'язаний повернути спеціальний дозвіл до Департаменту.

Відповідно до ст. 11 Митного кодексу України митні органи здійснюють контроль за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через митний кордон України.¹

Виходячи зі ст. 26 «Всесвітньої поштової конвенції», валюта не належить до категорії заборонених до пересилання предметів і може міститися у відправленнях з оголошеною цінністю.² Тому при кваліфікації порушень митних правил у випадках виявлення у міжнародних поштових відправленнях валюти неправомірним є застосування митними органами ст. 341 Митного кодексу України, яка передбачає відповідальність за пересилання через митний кордон України у міжнародних поштових та експрес-відправленнях товарів, заборонених до такого пересилання.

Митний контроль за переміщенням валюти у міжнародних поштових відправленнях свідчить про наявність таких випадків:

- валюта пересилається з дотриманням вимог нормативних документів – висновки про вчинення будь-яких порушень митних правил є необґрунтованими;

- валюта під час процедури декларування не заявлена відправником – розгляду підлягає питання про наявність складу порушення митних правил, передбаченого ст. 340 Митного кодексу України;

---

¹ Митний кодекс України від 11.07.2002 № 92-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 38-39. – Ст. 288

² Про затвердження Всесвітньої поштової конвенції, Заключного протоколу Всесвітньої поштової конвенції, Угоди про служби поштових платежів, Загального регламенту Всесвітнього поштового союзу та Внутрішнього регламенту Конгресів: Указ Президента України від 21.06.2006 № 564/2006 // Офіційний вісник України. – 2006. – №. 44. – Ст. 2943.

- валюта пересилається з приховуванням від митного контролю – розгляду підлягає питання про наявність складу порушення митних правил, передбаченого ст. 352 Митного кодексу України.¹

За ст. 340 Митного кодексу України передбачена відповідальність за недекларування товарів, транспортних засобів, що переміщуються через митний кордон України, тобто незаявлення за встановленою формою точних відомостей (їх наявність, найменування або назва, кількість тощо) про товари, транспортні засоби, які підлягають обов'язковому декларуванню у разі переміщення через митний кордон України. Зазначені дії тягнуть за собою накладення штрафу на громадян у розмірі від ста до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або конфіскацію цих товарів, транспортних засобів, а на посадових осіб підприємств – від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або конфіскацію цих товарів, транспортних засобів.

За ст. 352 Митного кодексу України дії, спрямовані на переміщення товарів через митний кордон України з приховуванням від митного контролю, тобто з використанням спеціально виготовлених сховищ (тайників) та інших засобів або способів, що утруднюють виявлення таких товарів, або шляхом надання одним товарам вигляду інших, або з поданням митному органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять неправдиві дані, тягнуть за собою накладення штрафу в розмірі від п'ятисот до тисячі неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або конфіскацію цих товарів, а також конфіскацію товарів зі спеціально виготовленими сховищами (тайниками) та транспортних засобів, що використовувалися для переміщення товарів через митний кордон України.²

---

¹ Про кваліфікацію порушень митних правил, виявлених під час митного контролю поштових відправлень: Лист Державної митної служби України від 30.06.2004 № 10-20/023- ЕП // Митна газета – 2004. – № 13.

² Митний кодекс України від 11.07.2002 № 92-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 38-39. – Ст. 288.